

Andrzej Gawliński

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0002-2081-0380

andrzej.gawlinski@uwm.edu.pl

Daniel Zero

ORCID: 0000-0002-9229-5445

danielzero1998@gmail.com

Namowa lub pomoc w samobójstwie – aspekty prawnokarne, porównawcze i kryminalistyczne

Światowa Organizacja Zdrowia (dalej jako WHO) dostrzega w samobójstwach poważny i globalny problem sektora zdrowia publicznego. Należą one bowiem do jednej z dwudziestu głównych przyczyn zgonów na całym świecie. Więcej osób umiera wskutek zachowań autodestrukcyjnych niż z powodu malarii, nowotworów piersi, wojen czy zabójstw. WHO podaje, że jest to rocznie 800 000 przypadków¹. Polska należy do krajów o bardzo wysokim wskaźniku samobójstw. Zgodnie ze statystyką Komendy Głównej Policji, w 2020 r. liczba zamachów samobójczych zakończonych zgonem wynosiła 5165 (prób samobójczych było natomiast aż 12 013)². Dla porównania warto wskazać, że w tym samym roku w Polsce stwierdzono 641 zabójstw³. Nasz kraj należy do niechlubnej europejskiej czołówki⁴. Mimo że samo samobójstwo nie jest penalizowane, to w Kodeksie karnym (dalej jako k.k.) przewidziano sankcje dla osób, które przyczyniają się – w różny sposób – do targnięcia się człowieka na własne życie. Przesłanki te różnią się nie tylko groźącym za nie wymiarem kary, ale i motywacją sprawcy oraz obecnością samobójczej intencji u ofiary, a nawet jej zakresem.

¹ World Health Organization, *Suicide in the world. Global Health Estimates*, 2019, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/326948> (data dostępu: 10.04.2021).

² <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/zamachy-samobojcze/63803,Zamachy-samobojcze-od-2017-roku.html> (data dostępu: 30.04.2021).

³ <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/zabojstwo/64003,Zabojstwo.html>, (data dostępu: 30.04.2021).

⁴ Zob. szczegółowe opracowanie: A. Gawliński, I. Sołtyszewski, M. Wiergowski, *Epidemiology of suicides in Poland in 1990–2018 – changes and new trends*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2020, nr 70(4), s. 1–13, <https://doi.org/10.5114/amsik.2020.104544>.

W art. 150 k.k. (eutanazja), czyli przy tzw. dobrej śmierci/zabójstwie z miłosierdzia, sprawca działa na „żądanie człowieka” i „pod wpływem współczucia dla niego”. Ofiara żąda swojej śmierci, zwykle ze względu na znaczne cierpienie fizyczne, związane z nieuleczalną chorobą. Uśmiercenia chorego dokonuje lekarz. W niektórych państwach na świecie eutanazja jest legalna⁵.

Zupełnie inną specyfikę mają trzy kolejne przestępstwa penalizowane w: art. 207 § 3 k.k. (samobójstwo w wyniku fizycznego lub psychicznego znęcania się) i art. 352 § 3 k.k. (samobójstwo w wyniku fizycznego lub psychicznego znęcania się nad podwładnym)⁶ oraz art. 190a § 3 (samobójstwo w wyniku uporczywego nękania – stalkingu lub podszywania się)⁷. Mają one zbliżony do siebie charakter. Sprawca doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie poprzez wytworzenie szczególnie dotkliwych okoliczności dla ofiary, która – nie mogąc ich znieść – podejmuje się samobójstwa.

Na szczególną uwagę zasługuje jednak przestępstwo namowy lub pomocy w samobójstwie (art. 151 k.k.), które w oficjalnych statystykach praktycznie nie występuje, a jego wykrycie sprawia wiele problemów. Wynika to m.in. z trudności w ocenie samobójczej intencji i sposobach jej wyrażania⁸ przez osobę, która targnęła się na swoje życie oraz w wykazaniu związku przyczynowo-skutkowego między zachowaniem sprawcy a samobójstwem lub próbą samobójczą ofiary. Ponadto, jak wskazują badania⁹, występuje ono najczęściej pomiędzy bliskimi sobie osobami. Należy mieć na względzie, że przestępstw namowy lub pomocy w samobójstwie *sensu stricto* może być w praktyce niewiele. W większości bowiem zdarzenia te łączą się swoją istotą (biorąc pod uwagę m.in. motywację sprawcy i samobójczą intencję ofiary) zarówno z przestępstwem eutanazji, jak i z samobójstwem w wyniku fizycznego lub psychicznego znęcania się¹⁰.

⁵ Dla przykładu: w Belgii i Holandii. Zob. J. Griffiths, H. Weyers, M. Adams, *Euthanasia and Law in Europe*, Oxford–Portland 2008, s. 11–344. Szerokie rozważania na temat eutanazji prowadzi: M. Mozgawa (red.), *Eutanazja*, Warszawa 2015 oraz J. Malczewski, *Eutanazja: gdy etyka dźerza się z prawem*, Warszawa 2012.

⁶ Zob. J. Wojtasik, *Fizyczne i psychiczne znęcanie się*, Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze, <http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=36&ida=2860>; M. Kamiński, *Przemoc w rodzinie a przestępstwo znęcania się unormowane w art. 207 kodeksu karnego*, „Kwartalnik Naukowy” 2014, nr 3, s. 213.

⁷ Szerzej: M. Starega, *Stalking jako nowy czyn zabroniony w polskim kodeksie karnym. Aspekt prawny oraz znaczenie społeczne*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach” 2012, nr 94, s. 192; A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking w Polsce. Rozmiary – formy – skutki. Raport z badania nt. uporczywego nękania*, „Archiwum Kryminologii” 2010, t. XXXII, s. 45–80; J. Kosińska, *Prawnokarna problematyka stalkingu*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 10, s. 33.

⁸ Samobójcza intencja może być również określona jako zamiar, pragnienie własnej śmierci.

⁹ Zob. A. Gawliński, *Namowa lub pomoc w samobójstwie. Aspekty kryminalistyczne i kryminologiczne*, Olsztynek 2017; idem, *Specyfika przestępstwa namowy lub pomocy w samobójstwie w Polsce*, „Suicydologia” 2017, t. IX, s. 97–106.

¹⁰ Ibidem.

W Polsce powstało niewiele publikacji dotyczących art. 151 k.k. Warto jednak wspomnieć m.in. Magdalenę Budyn-Kulik¹¹, Rajnharda Kokota¹², Andrzeja Wąska¹³, Konrada Burdziaka¹⁴, Piotra Góralskiego¹⁵, Przemysława Konieczniaka¹⁶, Julię Kosonogę-Zygmunt¹⁷ oraz Jacka Malczewskiego¹⁸.

Charakterystyka przestępstwa namowy lub pomocy w samobójstwie

W większości państw na świecie samobójstwo nie jest aktualnie penali-zowane. Wiele ustaw karnych, oprócz eutanazji, sankcjonuje jednak „przyczynienie się” osób trzecich do samobójstwa. Mówi się o „spowodowaniu samobójstwa”/*causing suicide* (Albania), „zaangażowaniu w samobójstwo”/*commitment in suicide* (Austria), „współdziale w samobójstwie”/*participating in suicide* (Chorwacja), „podżeganiu do samobójstwa”/*incitement to suicide* (Francja, Rosja), „doprowadzeniu do samobójstwa”/*driving someone to suicide* (Kazachstan) czy też „doradzaniu lub wspomaganie samobójstwa”/*counselling or aiding suicide* (Kanada). Niektóre państwa nie mają żadnych zapisów odnoszących się do samobójstw lub wspomnianego przyczynienia się osób trzecich.

W polskim Kodeksie karnym, w art. 151, jest mowa o „namowie lub pomocy w samobójstwie”/*abetting or aiding suicide* (podobne określenie występuje np. na Węgrzech i w Norwegii). Dodatkowo w niektórych państwach, poza

¹¹ M. Budyn-Kulik, *Pomoc do samobójstwa*, [w:] J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: *System prawa karnego*, t. 10, Warszawa 2012, s. 130.

¹² R. Kokot, *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k.*, cz. I i II, [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XXXV i t. XXXVI, Wrocław 2015, s. 13–23 i s. 25–36.

¹³ A. Wąsek, *Prawnokarne problematyka samobójstwa*, Warszawa 1982.

¹⁴ K. Burdziak, *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, z. 4, s. 175–187; idem, *Przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa z art. 151 Kodeksu karnego*, „Acta Iuris Stetinensis” 2015, nr 861, s. 15–21; idem, *Samobójca czy zabójca? Kilka słów na temat statusu samobójstwa w polskim prawie karnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2014, nr 4, s. 130–143; idem, *Kilka słów o potrzebie zreformowania art. 151 k.k.*, [w:] I. Sepiolo-Jankowska (red.), *Reforma prawa karnego*, Warszawa 2014, s. 252–261.

¹⁵ P. Góralski, *Pomoc i namowa do samobójstwa (art. 151 k.k.) w poglądach doktryny oraz danych statystycznych*, [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XIII, Wrocław 2003, s. 35–52.

¹⁶ P. Konieczniak, *W sprawie eutanatycznej pomocy do samobójstwa*, „Państwo i Prawo” 1999, nr 5, s. 72–78.

¹⁷ J. Kosonoga-Zygmunt, *Namowa i udzielenie pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 11, s. 45–65; eadem, *Swoboda decyzji woli suicydenta jako przesłanka odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 151 k.k.*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2015, nr 2, s. 23–36.

¹⁸ J. Malczewski, *Problemy z prawną kwalifikacją lekarskiej pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 11, s. 20–35.

klasycznymi formami „namowy” lub „pomocy” do samobójstwa, doprowadzić ofiarę do targnięcia się na życie można poprzez np. niszczenie jej honoru (Uzbekistan), molestowanie seksualne (Albania), okrutne i nieludzkie traktowanie (Chorwacja), poniżanie godności ludzkiej (Rosja) czy też zgwałcenie (Estonia). Tak naprawdę istnieje więc wiele form doprowadzenia człowieka do samobójstwa. Katalog zachowań sprawcy nie jest zamknięty. Wiele zależy od indywidualnych przeżyć psychicznych ofiary.

Należy podkreślić, że Kodeks karzący dla Królestwa Polskiego penalizował zarówno samobójstwo, jak i próbę samobójczą¹⁹. W późniejszych Kodeksach karnych – z 1932 r., 1969 r. oraz 1997 r. – brak jest tego rodzaju sankcji, jednakże karze podlega wspomniane już wielokrotnie zachowanie mające na celu doprowadzenie człowieka do targnięcia się na własne życie i spowodowanie targnięcia się na własne życie²⁰. Art. 151 k.k. stanowi:

Kto namową lub przez udzielenie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5²¹.

Ustawodawca zdecydował się na uregulowanie tego czynu w odrębnym przepisie, ponieważ samobójstwo przestępstwem nie jest, a więc nakłanianie lub pomaganie w dokonaniu samobójstwa nie może stanowić czynu zabronionego na zasadach ogólnych, np. na podstawie przepisów dotyczących podżegania. W związku z tym zaistniała konieczność utworzenia *delictum sui generis*²². Można stwierdzić, że w art. 151 k.k. stypizowany został swoisty typ sprawcy w postaci podżegania i pomocnictwa w samobójstwie²³.

W pierwszej kolejności warto dokonać analizy tego czynu zabronionego. Przedmiotem ochrony jest życie i zdrowie człowieka, co wprost wynika z tytułu rozdziału XIX k.k., w którym znajduje się omawiany przepis. Przestępstwo namowy lub pomocy w samobójstwie zaliczyć trzeba do kategorii przestępstw powszechnych, bowiem sprawca nie musi być wyposażony w cechy szczególne, aby dokonać tego czynu. Należy zaznaczyć, że przestępstwo może być popeł-

¹⁹ Zob. art. 586: „Ci którzy odebrać sobie życie usiłowali pod dozór policyi oddani bydź mają, w celu zabezpieczenia ich osoby i oświecenia w zasadach Religijnych”. Art. 587: „Samobójcom odmówione będą obchody i pomniki, któremi zgon innych ludzi zwykł bydź uczczony. Kodex Karzący dla Królestwa Polskiego z dodaniem praw kryminalnych późniefy uchwalonych, reiestru porządkowego i alfabetycznego, przypisków wskazujących artykuły związek z sobą mające”, Warszawa 1830.

²⁰ K. Burdziak, *Samobójstwo w prawie polskim*, Warszawa 2019, s. 119.

²¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444).

²² B. Hołyst, *Suicydologia*, Warszawa 2012, s. 177.

²³ Por. M. Cieślak, [w:] I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński (red.), *System prawa karnego. O przestępstwach w szczególności*, t. IV, cz. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 376; K. Wiak, [w:] A. Grzeškowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 865; V. Konarska-Wrzosek, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 741; J. Giezek, [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 193; L. Tyszkiewicz, [w:] M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 942–943.

nione tylko przez działanie w przypadku doprowadzenia człowieka do targnięcia się na własne życie. Natomiast udzielenie pomocy może polegać również na zaniechaniu²⁴. Przesłpstwo określone w art. 151 k.k. może być popełnione w formie namawiania drugiej osoby do targnięcia się na własne życie tylko z zamiarem bezpośrednim. Celem działania sprawcy jest doprowadzenie do powstania decyzji o popełnieniu samobójstwa u ofiary, a więc jest to przestępstwo kierunkowe. W przypadku udzielenia pomocy, przestępstwo z art. 151 k.k. może być popełnione zarówno z zamiarem bezpośrednim, jak i z zamiarem ewentualnym. Przykładem niech będzie sytuacja, w której sprawca dostarcza suicydentowi tabletki, które po przedawkowaniu doprowadzą do zgonu. Osoba ta godzi się z faktem, że potencjalny samobójca będzie chciał użyć ich do zrealizowania swojego zamiaru. Jednym ze znamion przestępstwa z art. 151 k.k. jest skutek w postaci targnięcia się na własne życie przez człowieka. Nie musi dojść do zgonu. W doktrynie wskazuje się na pewne wątpliwości w sytuacji, gdy podjęta próba targnięcia się na własne życie obiektywnie nie ma szans powodzenia, chociaż sprawca jest przekonany, iż jego śmierć nastąpi. Należy przyznać rację Magdalenie Budyn-Kulik, według której w przypadku popełnienia czynu z art. 151 k.k. w postaci namowy fakt realnego zagrożenia życia suicydenta nie powinien zwalniać sprawcy od odpowiedzialności karnej. Słusznie podnosi się, że nawet w przypadku usiłowania nieudolnego dochodzi przecież do popełnienia czynu. Intencją sprawcy jest przekonanie ofiary do zachowania autodestrukcyjnego, nie ma tu znaczenia zastosowany przez namawianego środek. Namawiający realizuje znamię czynu zabronionego, doprowadzając ofiarę do powzięcia decyzji o samobójstwie, która weszła w fazę realizacji²⁵.

Rozważania wokół skuteczności zastosowanego środka komplikują się, gdy zachowaniem sprawczym jest udzielenie pomocy w samobójstwie. W sytuacji gdy osoba dostarcza suicydentowi środek celem pomocy w odebraniu sobie życia, a ów środek okaże się nieskuteczny, to taka osoba nadal ponosi odpowiedzialność karną. Jeżeli zaś osoba świadomie oferuje środek, który nie może doprowadzić do skutku w postaci śmierci, nie realizuje znamion przestępstwa z art. 151 k.k. Przykładem niech będzie osoba dostarczająca nieszkodliwych witamin zamiast leków, o które prosił niedoszły samobójca. Osoba nie ponosi odpowiedzialności karnej ze względu na niezrealizowanie strony podmiotowej przestępstwa.

Celem pełniejszego zobrazowania czynu zabronionego z art. 151 k.k. należy dokonać dokładnej analizy zachowań sprawczych. Konrad Burdziak optuje za wąskim rozumieniem czasownika ‘namówić (namawiać)’ tylko do czyn-

²⁴ M. Budyn-Kulik, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2021, LEX, art. 151.

²⁵ Eadem, *Doprowadzenie i pomoc do samobójstwa w polskim kodeksie karnym*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Samobójstwo*, Warszawa 2017, s. 74.

ności werbalnych, za czym przemawia intuicja językowa. Podstawę słowotwórczą tego słowa stanowi bowiem czasownik ‘mówić’. Zdaniem tego autora należałoby wprowadzić porządek terminologiczny i zmienić rzeczony przepis przez posłużenie się w nim wyrazem ‘nakłanianie’²⁶. Ze stwierdzeniem tym nie zgadza się Andrzej Zoll, który uważa, że nie ma powodów do innej interpretacji znaczenia pojęć namawiania i udzielenia pomocy niż przyjęta w art. 18 § 2 i 3 k.k. Autor ten zauważa, że z uwagi na brak karalności samego zamachu samobójczego, te dwie postacie współdziałania musiały zostać ujęte jako formy realizacji znamion swoistego typu czynu zabronionego²⁷. Zdaniem autorów niniejszego artykułu również należy uznać, że namowa do targnięcia się na własne życie nie ogranicza się wyłącznie do formy werbalnej, na co wskazuje wykładnia celowościowa treści omawianego artykułu. Sprawca mógłby ekskulpować się, powołując się na pewien nieład terminologiczny wprowadzony przez ustawodawcę.

Podsumowując powyższe rozważania, należy uznać, że namowa polega na nakłanianiu innej osoby, zarówno werbalnie, jak i w sposób dorozumiany, np. gestem. Jest to każda czynność mogąca wpłynąć na podjęcie przez pokrzywdzonego decyzji o targnięciu się na własne życie, a także utwierdzenie go w takim zamiśle²⁸. Z kolei udzielenie pomocy swoim zakresem obejmuje te czynności, które umożliwiają albo ułatwiają popełnienie samobójstwa przez suicydenta. Najpopularniejszym przykładem owego pomocnictwa jest dostarczenie środka służącego targnięciu się na własne życie.

Statystyka i problem wykrywalności

Zgodnie ze statystyką prowadzoną przez Komendę Główną Policji, w Polsce w latach 1999–2019 zauważalny był stopniowy wzrost liczby postępowań wszczętych z art. 151 k.k. W ostatnich latach nastąpił również gwałtowny wzrost liczby prób samobójczych, przy czym liczba samobójstw dokonanych, czyli zakończonych zgonem, utrzymuje się na względnie zbliżonym poziomie – średnio ponad 5000 przypadków rocznie (zob. wykres 1 i tabela 1)²⁹.

²⁶ K. Burdziak, *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, nr 4, s. 180–181.

²⁷ A. Zoll, [w:] W. Wróbel (red.), *Kodeks karny. Część szczegółowa. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017, art. 151.

²⁸ M. Budyn-Kulik, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny...*, art. 151.

²⁹ Z informacji udostępnionej na stronie Komendy Głównej Policji wynika, że „od 2013 roku zmienił się sposób gromadzenia i generowania danych statystycznych dotyczących zamachów samobójczych. Wcześniej dane do systemu wprowadzane były po przeprowadzeniu i zakończeniu postępowania sprawdzającego, w trybie art. 308 kpk lub przygotowawczego. Obecnie dane wprowadzane są bezpośrednio po wydarzeniu w momencie ustalenia, że doszło do zamachu samobójczego. Dodatkowo system zamraża dane na miesiąc pozwalając na modyfikację w przypadkach ustalenia w późniejszym etapie postępowania, iż nie doszło do zamachu samobójczego”.

Tabela 1

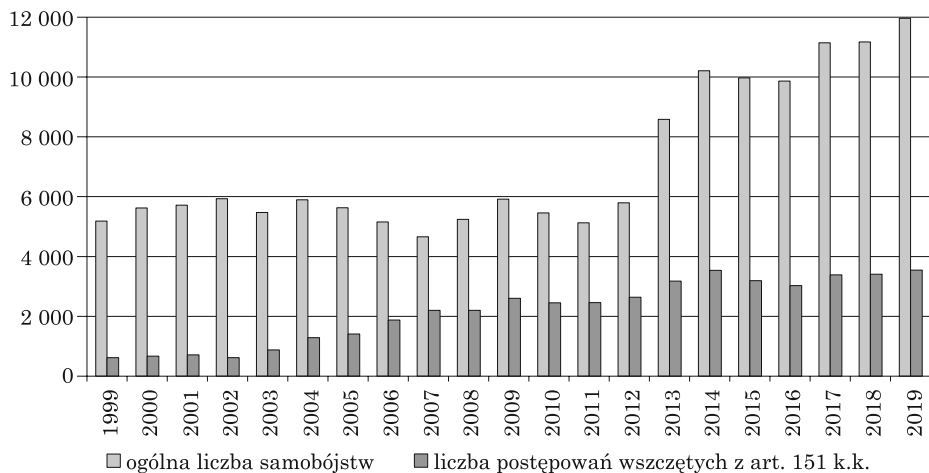
**Ogólna liczba samobójstw w Polsce w latach 1999–2020
z wyszczególnionymi samobójstwami dokonanyymi**

Rok	Ogólna liczba samobójstw	Samobójstwa zakończone zgonem
2020	12 013	5165
2019	11 961	5255
2018	11 167	5182
2017	11 139	5276
2016	9861	5405
2015	9973	5688
2014	10 207	6165
2013	8579	6101
2012	5791	4177
2011	5124	3839
2010	5456	4087
2009	5913	4384
2008	5237	3964
2007	4658	3530
2006	5152	4090
2005	5625	4621
2004	5893	4893
2003	5467	4634
2002	5928	5100
2001	5712	4971
2000	5621	4947
1999	5182	4695

Źródło: Komenda Główna Policji, *Samobójstwa*, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/samobojstwa> (data dostępu: 30.04.2021).

Statystyki dotyczące liczby samobójstw są jednak zawodne. Umożliwiają, co prawda, określenie np. najczęstszych przyczyn, z powodu których ludzie odbierają sobie życie, tendencji w zakresie wyboru samobójczej metody czy też miejsca dokonania zamachu, to na szerszą skalę prawdopodobnie nie oddają właściwie rozmiarów zjawiska. Prób samobójczych jest więcej choćby dlatego, że wiele przypadków nie jest nigdzie zgłaszanych. O nieudanych próbach samobójczych bardzo często nikt nie chce rozmawiać. Problematyczne w szacunku jest także użycie tzw. miękkich metod, np. leków, służących do przedawkowania³⁰.

³⁰ Zob. M. Makara-Studzińska, *Wybrane zagadnienia z problematyki suicydologii*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2001, vol. XXVI, 17, s. 219–231.

Wykres 1. Ogólna liczba samobójstw a postępowania wszczęte z art. 151 k.k. w latach 1999–2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Główną Policji, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko/63420,Namowa-lub-pomoc-do-samobojstwa-art-151.html> (data dostępu: 10.04.2021).

Na tle liczby postępowań wszczętych z art. 151 k.k. (45 895), liczba przestępstw stwierdzonych jest niewielka i stanowi zazwyczaj jedynie kilka czy kilkanaście przypadków rocznie. Wzrost odnotowano w roku 2014 (21 przypadków), 2018 r. (20) oraz 2019 r. (18). W świetle danych statystycznych udostępnionych przez Komendę Główną Policji rekordowy wydaje się rok 2017, gdzie przestępstwo z art. 151 k.k. stwierdzono aż w 27 przypadkach. Łącznie w latach 1999–2019 odnotowano 199 przestępstw namowy lub pomocy w samobójstwie, czyli około 0,04% z ogółu wszczętych postępowań (tabela 2).

Tabela 2

Liczba postępowań wszczętych z art. 151 k.k.
a liczba przestępstw stwierdzonych w latach 1999–2019

Rok	Liczba postępowań wszczętych	Liczba przestępstw stwierdzonych
2019	3543	18
2018	3406	20
2017	3385	27
2016	3024	11
2015	3193	11
2014	3535	21
2013	3180	15
2012	2638	8
2011	2459	4

2010	2452	10
2009	2604	6
2008	2198	8
2007	2199	14
2006	1879	4
2005	1410	3
2004	1290	3
2003	881	4
2002	616	1
2001	712	5
2000	671	4
1999	620	2

Źródło: Komenda Główna Policji, *Namowa lub pomoc do samobójstwa*, <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko/63420,Namowa-lub-pomoc-do-samobojstwa-art-151.html> (data dostępu: 10.04.2021).

Akty oskarżenia, a tym więcej skazania za przestępstwo z art. 151 k.k., są w polskiej praktyce sądowej czymś prawie nieznanym³¹. Potwierdza to raport Ministerstwa Sprawiedliwości z 2015 r. oraz opracowania wieloletnie tegoż ministerstwa. Z obu źródeł wynika, że w latach 1999–2018 miało miejsce w Polsce jedynie 24 prawomocnych skazań z art. 151 k.k., co stanowi 13,26% spośród przestępstw stwierdzonych w statystyce Komendy Głównej Policji (tabela 3). Ujawnianie przypadków omawianego przestępstwa, a także prawomocne skazania z art. 151 k.k. należą więc do rzadkości. W odniesieniu jednak do lat wcześniejszych (przed rokiem 1999), widoczne jest zwiększenie się liczby prawomocnych skazań. Dla porównania, w latach 1970–1998 miało miejsce 18 prawomocnych skazań z art. 151 k.k. W 1970 r. odnotowano jeden przypadek, w 1972 r. – jeden przypadek, w 1976 r. – jeden przypadek, w 1977 r. – dwa przypadki, w 1981 r. – jeden przypadek, w 1986 r. – cztery przypadki, w 1988 r. – trzy przypadki, w 1990 r. – jeden przypadek, w 1994 r. – jeden przypadek, w 1995 r. – jeden przypadek, w 1997 r. – jeden przypadek i w 1998 r. – również jeden przypadek³².

³¹ J. Gurgul, *Postępowanie przygotowawcze dotyczące samobójstwa (wybrane problemy)*, „Problemy Praworządności” 1990, nr 4–5, s. 4.

³² Ministerstwo Sprawiedliwości, Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946–2014*, Warszawa 2015, s. 72, 85, 100, 136.

Tabela 3

**Prawomocne skazania osób dorosłych – art. 151 k.k. (czyn główny)
w latach 1999–2018**

Rok	Liczba prawomocnych skazań
2018	1
2017	0
2016	1
2015	0
2014	2
2013	0
2012	0
2011	0
2010	0
2009	2
2008	2
2007	0
2006	1
2005	1
2004	2
2003	4
2002	4
2001	1
2000	1
1999	2

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946–2014*, Warszawa 2015, s. 72, 85, 100, 136; *Opracowania wieloletnie*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> (data dostępu: 10.04.2021).

Zauważalne jest, że w ostatnich latach, obok wzrostu liczby postępowań wszczętych z art. 151 k.k., wzrasta również liczba przestępstw stwierdzonych. Wzrost liczby przestępstw stwierdzonych z art. 151 k.k. nie znajduje odzwierciedlenia w prawomocnych skazaniach. Problem zebrania materiału dowodowego, uzasadniającego wniesienie aktu oskarżenia do sądu w tych sprawach, w dalszym ciągu nie zniknął. Tym bardziej obrona zarzutów zawartych w takim akcie oskarżenia może być niezwykle problematyczna.

Przed wszystkim trudno jest wykazać związek przyczynowo-skutkowy między zachowaniem X, a targnięciem się na życie Y. Z punktu widzenia procesu wykrywczego ujawnienie przestępstwa namowy lub pomocy w samobójstwie to ogromne wyzwanie dla organów śledczych. Bardzo ważną kwestię podnosi Andrzej Wąsek: gdy dojdzie do zgonu ofiary, praktycznie nie

ma szans, aby ujawnić omawiane przestępstwo (o ile ofiara nie zostawiła listu pożegnalnego obciążającego sprawcę albo nie było świadków). Natomiast gdy ofiara przeżyje, wątpliwe jest, żeby niedoszły samobójca zeznawał na niekorzyść bliskiej mu osoby³³.

Kluczowa jest kompleksowa analiza śmierci gwałtownej – przeprowadzenie zewnętrznych oględzin zwłok w miejscu ich znalezienia, samego miejsca, poszukiwanie listu pożegnalnego (analiza treści) oraz wykonanie sądowo-lekarskiej sekcji zwłok. Z jednej strony ważne jest, aby ustalić własnoręczność działania denata (badanie przypadku pod kątem „technicznym”), z drugiej strony konieczne jest odtworzenie jego sylwetki psychicznej i znalezienie motywu samobójstwa. Trudno zebrać dowody namowy w postaci werbalnej. Wiele informacji mogą wnieść jednak przesłuchania świadków, ustalenie lub wykluczenie wcześniejszych prób samobójczych, fakt leczenia, korzystanie z porad specjalisty czy też wystąpienie konfliktu z jakąś osobą – potencjalnym sprawcą.

Warto zasygnalizować, że przypadki namowy lub pomocy występują również w sieci. Namowa będzie miała jednak wtedy postać pisemną, co ułatwi zbieranie materiału dowodowego. Sprawca i ofiara zwykle się nie znają w realnym świecie. Jedną z najgłośniejszych spraw tego rodzaju dotyczy Williama Melchert-Dinkel – mężczyzny, który doprowadził do samobójstwa aż pięć osób, które poznał na forach i czatach³⁴.

Obecnie Internet jest podstawowym „poradnikiem”, służącym do wyszukiwania metody odebrania sobie życia. Stanowi jednocześnie miejsce, w którym można znaleźć towarzysza do paktu samobójczego. W mediach społecznościowych samobójcy pozostawiają notki pożegnalne, jak również transmitują online swoje samobójstwo³⁵. Mając powyższe na uwadze, warto się zastanowić, czy nie należy wprowadzić zmiany w art. 151 k.k. – równolegle z postępem technologii powinien nastąpić rozwój prawa, poddającego regulacji nieznane dotąd zjawiska społeczne. W 2005 r. w Australii wprowadzono poprawkę do przepisów kryminalizującą strony prosuicydalne. Australijskie Ministerstwo Sprawiedliwości domagało się wprowadzenia art. 479.29A do

³³ A. Wąsek, op. cit., s. 56.

³⁴ Zob. Supreme Court of Minnesota. State of Minnesota, Respondent, v. William Francis MelchertDinkel, Appellant. No. A11–0987, <https://caselaw.findlaw.com/mn-supreme-court/1660689.html> (data dostępu: 30.04.2021).

³⁵ Szerzej: J. Pirkis, R. Warwick Blood, *Suicide and the media*, [w:] S.H. Koslow, P. Ruiz, Ch.B. Nemeroff (red.), *A concise Guide to Understanding Suicide. Epidemiology, Pathophysiology, and Prevention*, Cambridge 2014, s. 381; J. Pirkis, M. Nordentoft, *Media Influences on Suicide and Attempted Suicide*, [w:] R.C. O'Connor, S. Platt, J. Gordon (red.), *International Handbook of Suicide Prevention, Research, Policy and Practice*, Wiley-Blackwell, Chichester 2011, s. 541–544; K. Becker, M.H. Schmidt, *When kids seek help online: Internet chat rooms and suicide. Reclaiming Children and Youth*, „Journal of Child and Adolescent Psychiatry” 2004, t. 43, s. 246–247; R. Niezen, *Internet suicide and communities of affirmation*, [w:] E. Martellozzo, E.A. Jane (red.), *Cybercrime and its victims*, Routledge, New York 2017, s. 187–206.

australijskiego Kodeksu karnego z 1995 r., przez co uznane za przestępstwo zostało zachowanie polegające na wykorzystaniu przez osobę Internetu lub innego nośnika usług doradztwa bądź w celu zainicjowania samobójstwa albo promowania lub instruowania o szczególnych metodach samobójczych. Usługodawca internetowy lub host będący gospodarzem strony, w której udostępniane są treści dotyczące samobójstwa, mogą podlegać sankcjom karnym, jeśli w ten sposób pomagają lub zachęcają do samobójstwa³⁶. Powyższy przepis zaczął obowiązywać w 2006 r. *De lege ferenda* warto zastanowić nad wprowadzeniem podobnych regulacji w Polsce.

Postulat nowelizacji art. 151 k.k. w odniesieniu do zachowań w Internecie związany jest z rozwijającą się cybersuicydologią. Jest to dyscyplina, która zajmuje się całością zjawisk związanych z samobójstwami, na które wpływ miał Internet. E-sprawcy czują się praktycznie bezkarni, ponieważ pociągnięcie ich do odpowiedzialności bardzo często jest niemożliwe. Warto zaznaczyć, że publikowanie materiałów, np. opisujących konkretne metody odebrania sobie życia, nie jest namową lub pomocą w samobójstwie w ujęciu bezpośrednim. Sprawca i ofiara najczęściej się nie znają. Śmierć samobójcy nie daje żadnych wymiernych korzyści sprawcy, jednak sam fakt, że ktoś może popełnić samobójstwo przez treści publikowane w sieci, daje sprawcy pewną satysfakcję³⁷.

W związku z niedostateczną penalizacją działań w Internecie należy rozważyć wprowadzenie przepisu, który pozwalałby pociągać sprawców do odpowiedzialności karnej, jak ma to miejsce w ustawodawstwie australijskim.

Komparatystyka

Rozpowszechnianie się humanitarnych postaw wobec problemu samobójstwa spowodowało, że w wielu krajach w XIX w. samobójstwo przestało być czynem podlegającym karze. Podobnie jak to zrobił polski ustawodawca, do współczesnych kodeksów włączono jednak współuczestnictwo drugiej osoby w samobójstwie jako odrębne przestępstwo. Nieliczne kraje w dalszym ciągu nie umieszczają w Kodeksach karnych żadnych postanowień dotyczących samobójstwa (m.in. Belgia, Finlandia, Luksemburg oraz Republika Federalna

³⁶ Zob. J.L. Prinz, *The phenomenon of cybersuicide: an examination of australia's solution, the criminal code amendment (suicide related material offenses) act 2005 and the difficulty of international implementation*, „The Indiana International & Comparative Law Review” 2008, nr 2, s. 477–509.

³⁷ Podobne działanie dostrzec można na jednej ze stron prosuicydalnych, którą prowadzi „Świątynia Eutanazji” (głoszone hasło: „Ochroń planetę: zabij się”). Wyrażany jest tam pogląd, że samobójstwo jest aktem dobroczynnym, gdyż służy głównemu celowi – ocaleniu planety Ziemi przez masową, dobrowolną redukcję liczby ludności. Zob. T. Szasz, *Suicide Prohibition: The Shame of Medicine*, New York 2011, s. 44–45.

Niemiec). Krąg tych państw systematycznie ulega zmniejszeniu. W większości państw ustawodawcy zdecydowali się na wprowadzenie do przepisów stanu faktycznego przestępstw polegających na namowie do samobójstwa lub udzieleniu pomocy w jego popełnieniu³⁸. Warto przeanalizować przepisy z kilku państw w celu stwierdzenia, czy polski Kodeks karny w sposób prawidłowy sankcjonuje zachowanie określone w art. 151 k.k.

Krajem statystycznie podobnym do Polski jest Hiszpania. Zarówno powierzchnia oraz liczba ludności obu krajów są do siebie zbliżone. W 2020 r. liczba samobójstw zakończonych zgonem w Hiszpanii wynosiła 1343³⁹, natomiast w Polsce w tym samym roku osiągnęła ona wartość niemal pięciokrotnie wyższą, mianowicie 5165. W hiszpańskim Kodeksie karnym odnaleźć można art. 143, który w ust. 1 penalizuje namowę/skłanianie do samobójstwa. Sprawca tego czynu podlega karze pozbawienia wolności od czterech do lat ośmiu. Z kolei w ust. 2 usankcjonowano współpracę z samobójcą w zakresie niezbędnym do popełnienia przez niego samobójstwa – sprawca tego czynu podlega karze pozbawienia wolności od dwóch do lat pięciu. Hiszpański ustawodawca w ust. 3 uregulował typ kwalifikowany przestępstwa namowy lub pomocy w samobójstwie, gdy skutkiem będzie śmierć osoby, która targnęła się na własne życie. Zagrożenie karą wynosi wówczas od sześciu do dziesięciu lat pozbawienia wolności. Wreszcie w ust. 4 znaleźć można penalizację „zabójstwa na życzenie”. Mianowicie karze niższej niż w poprzednich przepisach podlega ten, kto na wyraźne, poważne i jednoznaczne żądanie innej osoby powoduje lub aktywnie współpracuje w zakresie niezbędnym i prowadzącym do śmierci innej osoby, w przypadku gdy ofiara cierpi na poważną chorobę, która może doprowadzić do śmierci tej osoby lub w sytuacji, gdy ofierze dolega poważne i trwałe cierpienie trudne do zniesienia⁴⁰.

25 marca 2021 r. uchwalono nowelizację powyższego artykułu, która wejdzie w życie 25 czerwca 2021 r. Zmiana dotyczy ust. 4, w którym usunięto znamię jednoznaczności wyrażonej prośby przez osobę, która zmaga się z poważnym, chronicznym i powodującym utratę przytomności stanem lub poważną i nieuleczalną chorobę, z ciągłym i nie do zniesienia cierpieniem fizycznym lub psychicznym. Na podstawie znowelizowanego brzmienia przepisu osoba

³⁸ B. Hołyst, *Suicydologia*, op. cit., s. 177.

³⁹ http://www.infocop.es/view_article.asp?id=15358&cat=47 (data dostępu: 30.04.2021).

⁴⁰ Tekst oryginalny art. 143 hiszpańskiego Kodeksu karnego (stan prawny na 11 kwietnia 2021 r.): „1. El que induzca al suicidio de otro será castigado con la pena de prisión de cuatro a ocho años. 2. Se impondrá la pena de prisión de dos a cinco años al que coopere con actos necesarios al suicidio de una persona. 3. Será castigado con la pena de prisión de seis a diez años si la cooperación llegara hasta el punto de ejecutar la muerte. 4. El que causare o cooperare activamente con actos necesarios y directos a la muerte de otro, por la petición expresa, seria e inequívoca de éste, en el caso de que la víctima sufriera una enfermedad grave que conduciría necesariamente a su muerte, o que produjera graves padecimientos permanentes y difíciles de soportar, será castigado con la pena inferior en uno o dos grados a las señaladas en los números 2 y 3 de este artículo”.

odpowie za czyn określony w ust. 4, jeśli są wątpliwości, czy wola pozbawienia życia nie była jednoznaczna. Związane jest to z wprowadzeniem przepisów regulujących eutanazję. Do art. 143 dodano ust. 5, który można przetłumaczyć w następujący sposób:

Niezależnie od postanowień ustępu poprzedzającego, kto powoduje lub aktywnie współpracuje przy śmierci innej osoby, nie ponosi odpowiedzialności karnej zgodnie z przepisami prawa regulującymi eutanazję⁴¹.

Dostrzec można, że ustawodawca hiszpański sankcjonuje wszelkie formy skłaniania kogoś do samobójstwa oraz nakłada wyższą odpowiedzialność karną za ten czyn. Wprowadzony jest także typ kwalifikowany doprowadzenia do samobójstwa, jeśli targnięcie się na własne życie ofiary zakończy się jej zgonem.

WHO stale publikuje statystyki dotyczące liczby samobójstw na 100 000 mieszkańców w danym kraju. Według zebranych badań w 2016 r. najgorzej na tym tle wśród krajów europejskich wypadła Litwa. Wskaźnik samobójstw wynosił tam bowiem 25,7, podczas gdy w Polsce wynosił 13,4⁴². Najnowsze statystyki z 2020 r. zawierają informację o 556 przypadkach samobójstw dokonanych na Litwie⁴³. W litewskim Kodeksie karnym z 2000 r. znaleźć można art. 133, który sankcjonuje nakłanianie do samobójstwa lub doprowadzenie do samobójstwa przez okrutne lub oszukańcze zachowanie. Za wskazane czyny przewidziana jest kara ograniczenia wolności lub aresztu lub pozbawienia wolności na okres do lat czterech⁴⁴. W porównaniu więc do polskiego ustawodawcy, na Litwie odpowiedzialność karna za czyn tożsamy z wyrażonym w art. 151 k.k. jest niższa. Nie wprowadzono także typu kwalifikowanego za targnięcie się na własne życie ofiary ze skutkiem śmiertelnym, jak to przewidziane jest w hiszpańskim prawie karnym. Warto w tym miejscu wskazać art. 207 § 3 k.k., który za znęcanie się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, w sytuacji gdy pokrzywdzony dokonuje targnięcia się na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

⁴¹ Treść oryginalna znowelizowanego art. 143 ust. 4 i 5 hiszpańskiego Kodeksu karnego, który zacznie obowiązywać od 25 czerwca 2021 r.: „4. El que causare o cooperare activamente con actos necesarios y directos a la muerte de una persona que sufriera un padecimiento grave, crónico e incapacitante o una enfermedad grave e incurable, con sufrimientos físicos o psíquicos constantes e insoportables, por la petición expresa, seria e inequívoca de esta, será castigado con la pena inferior en uno o dos grados a las señaladas en los apartados 2 y 3. 5. No obstante lo dispuesto en el apartado anterior, no incurrirá en responsabilidad penal quien causare o cooperare activamente a la muerte de otra persona cumpliendo lo establecido en la ley orgánica reguladora de la eutanasia”.

⁴² World Health Organization, op. cit.

⁴³ <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/per-karantina-savizudybiu-nepadaugejo-56-1442468> (data dostępu: 10.04.2021).

⁴⁴ Oryginalna treść art. 133 litewskiego Kodeksu karnego (stan prawny na 11 kwietnia 2021 r.): „Tas, kas sukurstė žmogų nusižudyti arba žiauriu ar klastingu elgesiu privedė žmogų prie savižudybės, baudžiamas laisvės apribojimu arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų”.

Treść tego przepisu zawarta jest w art. 133 litewskiego prawa karnego. Zaprobować należy zatem rozwiązanie polskiego ustawodawcy.

W 2019 r. w wyniku samobójstw w Niemczech zginęło łącznie 9041 osób, czyli ponad 25 osób dziennie (mężczyźni popełniali samobójstwa istotnie częściej niż kobiety – ok. 76%). Ogólnie liczba samobójstw w Niemczech znacznie spadła w ostatnich latach: na przykład w 1980 r. około 50 osób codziennie odbierało sobie życie⁴⁵. Jako wyraz prawa do samostanowienia, próby samobójcze nie są w Niemczech karalne. Ciekawe jest natomiast, że do 2015 r. zasadniczo również za udział, tj. nakłanianie lub pomocnictwo, nie była przewidziana sankcja. Odpowiedzialności karnej podlegały osoby, które zdecydowały się dokonać zabójstwa na wyraźne i poważne żądanie ofiary⁴⁶. Od 2015 r. w niemieckim Kodeksie karnym obowiązywać zaczął art. 217, zgodnie z którym kto z zamiarem wsparcia cudzego samobójstwa w celach zarobkowych umożliwiał je, dostarczał środków lub pośredniczył w nim, podlegał karze pozbawienia wolności do lat trzech lub grzywny. Jednak ten, kto nie działał w celach zarobkowych i był członkiem rodziny osoby, która podjęła decyzję o targnięciu się na własne życie lub osobą jej bliską, nie podlegał karze⁴⁷. Jednak na początku 2020 r. Federalny Trybunał Konstytucyjny (*Bundesverfassungsgericht*, BVerfG) uznał wspomniany przepis za niekonstytucyjny ze względu na naruszenie ogólnych dóbr osobistych⁴⁸. Trybunał wskazał, że prawa osobiste wyrażone art. 2 ust. 1 w związku z art. 1 ust. 1 Ustawy zasadniczej RFN obejmują jako wyraz osobistej autonomii prawo do samostanowienia o śmierci. To z kolei oznacza, że prawo do samostanowienia śmierci obejmuje wolność odebrania sobie życia. Decyzja jednostki o zakończeniu życia – zgodnie z rozumieniem jakości życia i sensu własnej egzystencji – ma być szanowana jako akt autonomicznego samostanowienia państwa i społeczeństwa. Zdaniem Trybunału wolność odebrania sobie życia obejmuje również wolność szukania pomocy u osób trzecich i korzystania z pomocy, o ile jest ona oferowana. W końcowych konstatacjach Trybunał Federalny wskazał, że zakaz komercyjnego propagowania samobójstwa zawarty w art. 217 ust. 1 niemieckiego Ko-

⁴⁵ <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Gesundheit/Todesursachen/Tabellen/suizide.html> (data dostępu: 10.04.2021).

⁴⁶ Zob. § 216 niemieckiego Kodeksu karnego z 1971 r. – Strafgesetzbuch (stan prawny na 11 kwietnia 2021 r.): „(1) Ist jemand durch das ausdrückliche und ernstliche Verlangen des Getöteten zur Tötung bestimmt worden, so ist auf Freiheitsstrafe von sechs Monaten bis zu fünf Jahren zu erkennen. (2) Der Versuch ist strafbar” – <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (data dostępu: 10.04.2021).

⁴⁷ Oryginalna treść art. 217 Kodeksu karnego, który obowiązywał od 2015 do 2020 r.: „(1) Wer in der Absicht, die Selbsttötung eines anderen zu fördern, diesem hierzu geschäftsmäßig die Gelegenheit gewährt, verschafft oder vermittelt, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder mit Geldstrafe bestraft. (2) Als Teilnehmer bleibt straffrei, wer selbst nicht geschäftsmäßig handelt und entweder Angehöriger des in Absatz 1 genannten anderen ist oder diesem nahesteht”.

⁴⁸ Por. wyrok BVerfG z 26 lutego 2020 r. – 2 BvR 2347/15, 2 BvR 651/16, 2 BvR 1261/16, 2 BvR 1593/16, 2 BvR 2354/16, 2 BvR 2527/16.

deksu karnego ogranicza możliwości wspomaganego samobójstwa do tego stopnia, że osoba fizyczna nie ma w rzeczywistości możliwości korzystania z wolności chronionej konstytucją.

Według *communis opinio* z powodu ponurego klimatu i małej ilości słońca Szwedzi walczą z ogromną liczbą samobójstw. Statystyki wskazują, że w latach 60. ubiegłego wieku Szwecja faktycznie miała najwyższy odsetek samobójstw wśród krajów wysoko rozwiniętych. W 1960 r. liczba samobójstw na 100 tys. mieszkańców wynosiła 17,4, w 1961 r. – 16,9. Natomiast w 1966 r. liczba ta wzrosła do 20,0 na 100 000 mieszkańców, a w 1967 r. do 21,6. Jak wskazywano we wniosku do pierwszej izby w sprawie ustanowienia instytutu zapobiegania samobójstwom, Szwecja zajmowała wysokie miejsce w międzynarodowych statystykach samobójstw. Według danych WHO z 1964 r. państwo to znajdowało się na piątym miejscu wśród krajów europejskich⁴⁹. Abstrahując od powyższego warto wskazać, że standard życia i sytuacja ekonomiczno-społeczna w Szwecji była wtedy nieporównywalnie gorsza od tej obecnej. W 2019 r. w Szwecji w wyniku samobójstwa zmarło łącznie 1269 osób. Liczba samobójstw na 100 000 mieszkańców, czyli wskaźnik samobójstw, wyniósł wtedy 15⁵⁰. Co interesujące, do 2020 r. w tym kraju nie było uregulowań dotyczących namowy lub pomocy w samobójstwie. W Szwecji pomoc lub zapewnienie komuś środków do odebrania życia do tej pory nie było przestępstwem. Za morderstwo uważało się jednak eutanazję lub czynną eutanazję, w której ktoś odbiera życie zgodnie z wolą człowieka. Wpływanie na kogoś lub pomaganie mu w popełnieniu samobójstwa do tej pory w Szwecji nie było karalne. Tłumaczono to tym, że samobójstwo samo w sobie nie podlega karze, a zatem nie można skazać za pomocnictwo w samobójstwie ani namowę do niego. Inaczej było w przypadku czynnej eutanazji, ponieważ w istocie zabójstwa dokonuje inna osoba. 17 grudnia 2020 r. rząd szwedzki złożył projekt nowelizacji szwedzkiego Kodeksu karnego z 1962 r., proponując penalizację podżegania do samobójstwa. Uzasadniano to faktem, że społeczne wysiłki przeciwko samobójstwom opierają się na przekonaniu, że nikt nie powinien znajdować się w tak trudnej sytuacji, że samobójstwo jest postrzegane jako jedyne wyjście. Samobójstwom należy w miarę możliwości zapobiegać. Namawianie innej osoby lub próba wywarcia na niej wpływu w inny podobny sposób, aby popełniła samobójstwo, jest zdaniem rządu szwedzkiego bezlitosnym zachowaniem, które może prowadzić do poważnych konsekwencji. Parlament szwedzki zaaprobował wskazaną poprawkę. Od 1 maja 2021 r. na terenie Szwecji obowiązuje § 7a Kodeksu karnego, zgodnie z którym odpowiedzialność karną ponosi osoba, która namawia lub

⁴⁹ Por. wniosek w pierwszej izbie, nr 29 z 1969 r., https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/_EU2C29 (data dostępu: 30.04.2021).

⁵⁰ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/suicidprevention/statistik-om-suicid/> (data dostępu: 10.04.2021).

w inny sposób wpływa na kogoś celem doprowadzenia do popełnienia samobójstwa. Za czyn ten grozi kara pozbawienia wolności do lat dwóch⁵¹.

Podsumowanie

Liczba postępowań wszczętych i przestępstw stwierdzonych oraz skazań z art. 151 k.k. w stosunku do ogólnej liczby samobójstw jest niewielka. Ze względu na problemy wykrywcze i dowodowe trudno oszacować rzeczywistą skalę przestępstwa namowy lub pomocy w samobójstwie.

Coraz większa liczba państw penalizuje doprowadzenie człowieka do samobójstwa. Widoczne jest to nawet w krajach o bardzo liberalnym ustawodawstwie karnym, np. w Szwecji. Jednocześnie inne kraje podejmują próby wprowadzenia zmian do Kodeksów karnych, jednak nie zawsze pozwala na to ustawa zasadnicza, jak ma to miejsce w Niemczech. Wśród analizowanych państw najniższy wskaźnik samobójstwa jest w Hiszpanii i to jednocześnie w tym kraju są najsurowsze przepisy dotyczące nakłaniania lub pomocy w samobójstwie.

Na tle regulacji zawartych w analizowanych państwach *in plus* należy ocenić czyn zabroniony określony w art. 151 polskiego Kodeksu karnego. Warto jednak się zastanowić, czy w związku ze znacznym i bardzo dynamicznym rozwojem sieci, nie wprowadzić ewentualnej nowelizacji art. 151 k.k., obejmującej nowe formy namowy lub pomocy w samobójstwie przez Internet.

Mając na uwadze zakres wykorzystywania sieci przez potencjalnych samobójców, powyższe niosłoby ze sobą również aspekt prewencyjny.

Wykaz literatury

- Becker K., Schmidt M.H., *When kids seek help online: Internet chat rooms and suicide. Reclaiming Children and Youth*, „Journal of Child and Adolescent Psychiatry” 2004, t. 43.
- Budyn-Kulik M., *Pomoc do samobójstwa*, [w:] J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: *System prawa karnego*, t. 10, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Budyn-Kulik M., *Doprowadzenie i pomoc do samobójstwa w polskim kodeksie karnym*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Samobójstwo*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Bogunia L. (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XIII, Wyd. UWr, Wrocław 2003.
- Bogunia L. (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XXXV, Wyd. UWr, Wrocław 2015.

⁵¹ Projekt ustawy rządowej 2020/21 nr 74 z 17 grudnia 2020 r., https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/en-sarskild-straффbestammelse-for-uppmaning-till_H801JuU21 (data dostępu: 10.04.2021).

- Bogunia L. (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XXXVI, Wyd. UWr, Wrocław 2015.
- Burdziak K., *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, z. 4.
- Burdziak K., *Przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa z art. 151 Kodeksu karnego*, „Acta Iuris Stetinensis” 2015, nr 861.
- Burdziak K., *Samobójca czy zabójca? Kilka słów na temat statusu samobójstwa w polskim prawie karnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2014, nr 4.
- Burdziak K., *Samobójstwo w prawie polskim*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Gawliński A., *Namowa lub pomoc w samobójstwie. Aspekty kryminalistyczne i kryminologiczne*, Wyd. Kryminalistyczne, Olsztynek 2017.
- Gawliński A., *Specyfika przestępstwa namowy lub pomocy w samobójstwie w Polsce*, „Suicydologia” 2017, t. IX.
- Gawliński A., Sołtyszewski I., Wiergowski M., *Epidemiology of suicides in Poland in 1990–2018 – changes and new trends*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 2020, nr 70(4), <https://doi.org/10.5114/amsik.2020.104544>.
- Griffiths J., Weyers H., Adams M., *Euthanasia and Law in Europe*, Hart Publishing, Oxford–Portland 2008.
- Gurgul J., *Postępowanie przygotowawcze dotyczące samobójstwa (wybrane problemy)*, „Problemy Praworządności” 1990, nr 4–5.
- Holyst B., *Suicydologia*, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Kamiński M., *Przemoc w rodzinie a przestępstwo znęcania się unormowane w art. 207 kodeksu karnego*, „Kwartalnik Naukowy” 2014, nr 3.
- Kodex Karzący dla Królestwa Polskiego z dodaniem praw kryminalnych później uchwalonych, *rejestru porządkowego i alfabetycznego, przypisków wskazujących artykuły związków z sobą mające*, Warszawa 1830.
- Komenda Główna Policji, *Namowa lub pomoc do samobójstwa*, <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno/63420,Namowa-lub-pomoc-do-samobojstwa-art-151.html>.
- Komenda Główna Policji, *Samobójstwa*, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/samobojstwa>.
- Komenda Główna Policji, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/zabojstwo/64003,Zabojstwo.html>.
- Konieczniak P., *W sprawie eutanatycznej pomocy do samobójstwa*, „Państwo i Prawo” 1999, nr 5.
- Kosińska J., *Prawnokarna problematyka stalkingu*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 10.
- Koslow S.H., Ruiz P., Nemeroff Ch.B. (red.), *A concise Guide to Understanding Suicide. Epidemiology, Pathophysiology, and Prevention*, Cambridge University Press, Cambridge 2014.
- Kosonoga-Zygmunt J., *Namowa i udzielenie pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, „Państwo i Prawo” 2015, nr 11.
- Kosonoga-Zygmunt J., *Swoboda decyzji woli suicydenta jako przesłanka odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 151 k.k.*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2015, nr 2.
- Lebiedowicz A., *Samobójstwo w ujęciu wielopłaszczyznowym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2013, nr 3.
- Makara-Studzińska M., *Wybrane zagadnienia z problematyki suicydologii*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2001, vol. XXVI, 17.
- Malczewski J., *Eutanazja: gdy etyka zderza się z prawem*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.

- Malczewski J., *Problemy z prawną kwalifikacją lekarskiej pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 11.
- Martellozzo E., Jane E.A. (red.), *Cybercrime and its victims*, Routledge, New York 2017.
- Ministerstwo Sprawiedliwości, Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946–2014*, Warszawa 2015.
- Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>.
- Mozgawa M. (red.), *Eutanazja*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- O'Connor R.C., Platt S., Gordon J. (red.), *International Handbook of Suicide Prevention, Research, Policy and Practice*, Wiley-Blackwell, Chichester 2011.
- Prinz J. L., *The phenomenon of cybersuicide: an examination of australia's solution, the criminal code amendment (suicide related material offenses) act 2005 and the difficulty of international implementation*, „The Indiana International & Comparative Law Review” 2008, nr 2.
- Sepiolo-Jankowska I. (red.), *Reforma prawa karnego*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Siemaszko A., B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking w Polsce. Rozmiary – formy – skutki. Raport z badania nt. uporczywego nękania*, „Archiwum Kryminologii” 2010, t. XXXII.
- Starega M., *Stalking jako nowy czyn zabroniony w polskim kodeksie karnym. Aspekt prawny oraz znaczenie społeczne*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach” 2012, nr 94.
- Strafgesetzbuch*, <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>.
- Supreme Court of Minnesota. State of Minnesota, Respondent, v. William Francis Melchert-Dinkel, Appellant. No. A11-0987, <https://caselaw.findlaw.com/mn-supreme-court/1660689.html>.
- Szasz T., *Suicide Prohibition: The Shame of Medicine*, Syracuse University Press, New York 2011.
- Warylewski J. (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, seria: *System prawa karnego*, t. 10, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Wąsek A., *Prawnokarna problematyka samobójstwa*, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1982.
- Wojtasik J., *Fizyczne i psychiczne znęcanie się*, Prokuratura Okręgowa w Zielonej Górze, <http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=36&ida=2860>.
- World Health Organization, *Suicide in the world. Global Health Estimates*, 2019, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/326948>.
- Zoll A., [w:] W. Wróbel (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.

Summary

Abetting or aiding suicide – penal, comparative and forensics aspects

Key words: suicide, suicide attempt, abetting or aiding suicide, art. 151 k.k., statistics.

Each year in Poland there are over 5,000 deaths as a result of suicide. Even more attempts at suicide have been reported. Although suicide is not subject to criminal sanction, it is penalized to cause a person to take his own life through: abetting or aiding (Article 151 of the Penal Code), physical or mental abuse (Article 207 § 3; Article 352 § 3) and stalking or impersonation (Article 190a § 3). From the point of view of investigative practice, detecting these cases and collecting evidence is problematic.

The aim of the article is a criminal law analysis of the crime under Art. 151 of the Penal Code along with a reference to similar provisions in selected countries and discussion of forensic aspects.

In Poland the number of instituted proceedings and established crimes, as well as convictions under Art. 151 of the Penal Code in relation to the total number of suicides, it is small. Due to detection and evidence problems, it is difficult to estimate the actual scale of the crime under Art. 151 of the Penal Code. Due to the significant and very dynamic development of the network, a possible amendment to Art. 151 of the Penal Code, covering new forms of persuasion or assistance in suicide – via the Internet.